

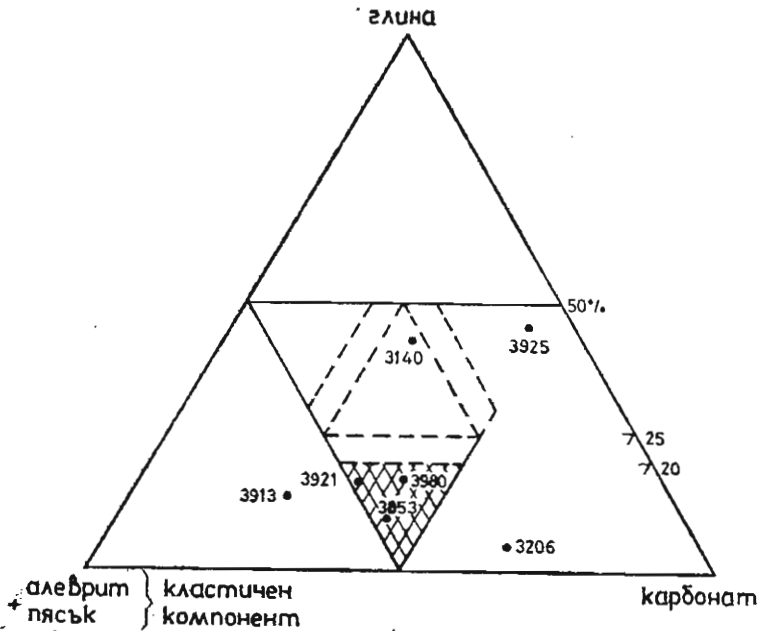
Върху употребата и структурната стойност на понятието „ненаситен алевролит“

Н. Рускова

Геологически институт на БАН, 1113 София

В номенклатурата на седиментните скали съществуват няколко основни понятия (пясъчник, варовик и глина), неоспоримата популярност на които е приета за база на съвременните класификации. В

В двукомпонентните системи, например карбонат и кlastичен елемент (с незначително или без участие на третата субстанция глина), този въпрос е еднозначно решен, тъй като основното наименование

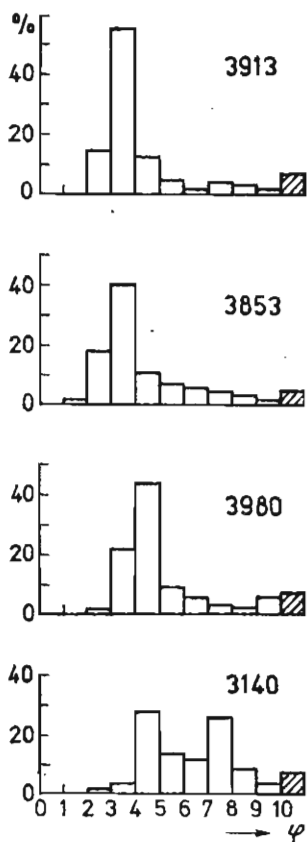
Фиг. 1. Позиция на типовете седиментни скали в структурно-веществената диаграма

Проби (№): 3913 — пясъчник; 3206 — варовик; 3140 — смесена скала; 3921, 3980 и 3853 — ненаситени кlastити (алевролити и пясъчници); 3925 — мергел. Пробите произлизат от долнокредните седименти на Централна Северна България (Рускова, 1980)

структурно-веществен аспект съгласно общо приетите норми на последните те се лимитират от условието за поне 50% участие на един от основните компоненти.

на скалата алевролит (респ. пясъчник) или варовик се определя по преобладание то на един от двата компонента. В случаите на трикомпонентни системи обаче извън

примерите на ясно определените съвкупности пясъчник или варовик (фиг. 1, пр. 3913, респ. пр. 3206) съществуват и съчетания, в които нито един от тях не достига критичния 50% състав, а третата субстанция (в случая глината) е в количество под нормата (20 или 25%) за ултрасмесиените скали (фиг. 1, пр. 3921, 3980 и 3853). В много от класификационните схеми (например Picaud, 1971, и Гора-

Фиг. 2. Сравнителна структурна характеристика на типични кластити

Проби (№): 3 913 — дребнозърнест пясъчник; 3853 — ненаситен пясъчник; 3980 — ненаситен алевролит; 3140 — смесена скала

нов, 1967) те са отнесени въобще към полето на смесените скали, а в тази на Верзилин (1962) — в междинното поле на нововъведеното понятие карбонатопясъчници. Теоретично действително и тримата автори имат право да изведат посочените съвкупности извън номенклатурните полета на пясъчниците (алевролитите) или варовиците. Включването им обаче само по данните на гранулометричния състав към смесените скали

влиза в противоречие с цялостната характеристика на последните, които по начало се възприемат за несортирани и рахли образувания. Напротив, този тип структурно-веществени съчетания по своята природа се приближават много по-ясно до типичните дребнозърнести кластити, по макроскопски белези често не могат да се различат и само по-слабата наситеност на скалата с кластичен компонент е главното отличие от тях. За тези именно трикомпонентни системи (със съдържание на глина под 20%) (фиг. 1 — шрихованото поле), които при полеви условия обикновено се причисляват към кластичните седиментни скали, се предлага понятието „ненаситен алевролит“, което с поставеното прилагателно извежда на преден план основния белег на теригенната скала.¹

Аналогично на понятието „ненаситен алевролит“ би трябвало да съществува и понятието „ненаситен пясъчник“ и такива теригенни прослойки, макар и по-рядко, се срещат в долнокредните седименти на Северна България. Повече от тях са дребнозърнести, с преходи към ненаситените алевролити, както и обратно, и на зърнометричните спектри на двете разновидности доминират модални стойности в размера 3 до 4 или 4 до 5 φ (фиг. 2).

Що се отнася до въпроса за структурните особености на тези седименти, и в този аспект те показват несъмнено по-ясна близост с типичните кластити: зърнометричната им характеристика (хистограми с отчетливо изразени едномодални разпределения — фиг. 2) се покрива изцяло с тази на алевролитите (дребнозърнестите пясъчници) и е различна от характеристиката на смесените скали. По тази причина предложеното наименование не е удачно за съвкупности в аналогичното по място поле между кластичния компонент и глината, въпреки че структурната им позиция дава право на равностойно отнасяне. И зърнометричните спектри, и макроскопският вид на последните отговарят на характеристиката на смесените скали (бимодални разпределения, често с псевдонормални кумулативни криви — Рускова, 1980, 1983) и в тяхното название би трябвало да бъде отразен този елемент.

¹ Понятието „карбонатопясъчник“ в по-разширен обем действително отделя тези системи от типичните смесени скали, но то, както и останалите понятия от класификацията на Верзилин, не се ползва с популярност поради общото отежняване в наименованията на седиментните скали.

Понятието „ненаситен алевролит“ е полезно и от гледна точка на палеогеографската си информативност. Такива финозърнести седименти сочат обикновено отдалечен транспорт и се наблюдават като тънки прослойки в преходни по палеоструктурната си позиция области — например теригенните прослойки в долинкредните седименти на преходната зона на Предбалкана и Мизийската платформа (Горнооряховска свита). Или пък присъствието им е указание за начален импулс в последващо мощно нахлуване на теригенен материал в съседни области от морския басейн. Такива са тънките прослойки от ненаситени алевролити в горните нива на Разградската свита в района на Комарево, които в края на барема рефлектират началната фаза на теригенно-карбонатната седиментация от юг.

(Постъпила на 15. VII. 1983 г.)

Л и т е р а т у р а

- В е р з и л и н, А. Н. 1962. К вопросу классификации смешанных осадочных пород. — *Вопр. литол. и палеогеогр.* Изд. Ленингр. у-та, 310, 123—133.
- Г о р а н о в, А. 1967. *Литология на долинкредните седименти в Североизточна България. Дисертация.* 190 с.
- Р у с к о в а, Н. 1980. *Литология на долинкредните седименти в Централна Северна България по данни от дълбоките сондажи. Дисертация.* 191 с.
- Р у с к о в а, Н. 1983. Структурни особености на смесените скали в долинкредните седименти на Централна Северна България. — *Сп. Бълг. геол. д-во*, 44, 1, 60—64.
- P i s a r d, D. 1971. Classification of fine grained sedimentary rocks. — *J. Sed. Petrol.*, 41, 179—195.